

ІСТОРІЯ ТА ПЕРСОНАЛІЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

УДК 378.12

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА М.Н. МЕЛЬНИЧЕНКА НА ПОСАДАХ ДИРЕКТОРА ХАРКІВСЬКОГО ВЕТЕРИНАРНОГО УЧИЛИЩА ТА ХАРКІВСЬКОГО ВЕТЕРИНАРНОГО ІНСТИТУТУ

Головко Н.П., студентка факультету вет. медицини
Яценко І.В., д.вет.н., академік АН ВО України, професор
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. Висвітлено внесок професора М.Н. Мельниченка в розвиток Харківського ветеринарного училища та Харківського ветеринарного інституту в світлі приєднання до Болонської угоди, розвитку національно-освітнього потенціалу України, визначено роль та проаналізовано внесок вченого в організаційне, наукове, освітнє життя міста Харкова та Слобожанщини. Проаналізовано джерела літератури щодо діяльності М.Н. Мельниченка в Харківському ветеринарному училищі та Харківському ветеринарному інституті.

Ключові слова: асесор, професор, орден, ветеринарне училище, ветеринарний інститут.

Актуальність проблеми. Недостатня вивченість ролі окремих персон, а особисто професора М.Н. Мельниченка в період його роботи на посадах директора Харківського ветеринарного училища та Харківського ветеринарного інституту підштовхнула нас до дослідження цього питання.

Мета роботи – дослідити спадщину ординарного професора М.Н.Мельниченка через призму років у науковій та освітній діяльності в Харківському ветеринарному училищі та Харківському ветеринарному інституті. Встановити його внесок на посаді директора Харківського ветеринарного училища та Харківського ветеринарного інституту. Оцінити його здобуток у розвиток ветеринарної освіти, науки і практики на Слобожанщині.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом для досліджень послужили наукові фонди бібліотеки Харківської державної зооветеринарної академії [2], Харківської національної бібліотеки ім. Короленка [5], а також дані Державного архіву Харківської області [1].

Методи дослідження: метод логіки, діалектики, індукції, дедукції, аналізу і синтезу.

Предмет дослідження. Визначення ролі професора М.Н. Мельниченка, як науковця, викладача, адміністратора в історичній спадщині Слобожанщини. Вивчення особистого внеску вченого в розвиток Харківського ветеринарного училища та Харківського ветеринарного інституту.

Результати дослідження. Михайло Нестерович Мельниченко був розвиненою та досвідченою людиною, він володів кількома іноземними мовами. В своїй викладацькій роботі широко використовував західні джерела з ветеринарії. Ця людина накопичувала в собі значний обсяг знань, вміла викладати матеріал в ясній, доступній формі. Він мав гарну пам'ять та талант цінителя слова.

М.Н. Мельниченко народився у Васильківському уїзді Київської губернії. Ветеринарну освіту здобув у Харківському ветеринарному училищі, в якому він спочатку навчався в другому розряді, потім склав екзамен на ветеринарного лікаря та магістра. Третього грудня 1855 року став стипендіатом Харківського ветеринарного училища за написану творчу роботу на задану тему. Після закінчення терміну навчання згідно з рішенням ради училища він був нагороджений золотою медаллю. Після закінчення всього курсу навчання в училищі удостоєний ступеня ветеринарного лікаря з відзнакою. Через два роки, 11 березня 1858 року, ним була написана та захищена дисертація за яку він був удостоєний ступеня магістра ветеринарних наук [1].

Свою службову кар'єру М.Н. Мельниченко почав з посади домашнього секретаря у впливової особи. В майбутньому йому була складена протекція, завдяки якій після складення магістерського екзамену він зміг зайняти посаду ветеринарного лікаря при Варшавській митниці, посісти місце викладача анатомії та навчатись при Варшавській ветеринарній школі. В травні 1858 року урядовою комісією внутрішніх та духовних справ Царства Польського був тимчасово призначений на посаду ветеринарного асесора августовської лікарської управи. Латинський термін асесор – «заседатель» використовувався ще в стародавньому Римі та середньовічній Європі. Асесор – особа, наділена судовою та виконавчою владою. В Росії ця посада прирівнювалась до восьмого класу колежських асесорів при центральних державних установах в XVIII сторіччі, при губернських управліннях в XIX сторіччі. Колежський асесор з 1717 по 1917 роки цивільний чин, займавший з 1722 року місце в класі «Табелей о рангах». До 1884 року цей чин прирівнювався до чину майора, а після його відміни в армії залишився в проміжку між капітаном та підполковником. До чину відносився загальний титул «Ваше высокоблагородие». До 1845 року цей чин давав спадкове дворянство, а після - лише особисте. Особи, що мали цей чин, служили на посадах регістраторів, секретарів або радників. Їх відрізняли дві зірки на двох просвітніх петлицях. Назва чину походила від посади асесора «заседателя» у Петровських колегіях, крім цього колегії асесорів були в Сенаті, Синоді, на двірних та губернських судах, в губернських правліннях. У червні 1858 року М.Н. Мельниченко був призначений урядовою комісією на постійну посаду ветеринарного асесора [1].

3 серпня 1858 року він викладав зоотомію, порівняльну анатомію, зоогієну та сільське господарство. 31 січня 1861 року згідно з наказом по Міністерству Народного Просвітництва перейшов ад'юнктом в Харківське ветеринарне училище та приступив до викладання хірургії «Ветеринарної родовспомогательної науки». За підтримки директора училища Наполеона Дем'яновича Галицького йому було доручено викладати курси спеціальної патології, епізоотології, читати лекції з інших предметів. У 1861 році вчений читав курси дієтики та судово-ветеринарну медицину. Коли не вистачало штатних викладачів, він викладав навіть латинську мову. З 22 вересня 1862 року викладав латинську мову вихованцям першого курсу з учбовим навантаженням три години на тиждень. Радою училища було порушено клопотання стосовно надання завідування терапевтичною клінікою магістру М.Н. Мельниченку. Він почав завідувати терапевтичною клінікою та клінікою по боротьбі із заразними хворобами. Складне положення училища, недостатня кількість викладачів, плінність кадрів яскраво ілюструється таким прикладом. З 1861 по 1865 роки в училищі був такий склад викладачів: директор Галицький, професори Полюта, Юневич, ад'юнкти Степанов, Мельниченко, Павлович. З 1865 по 1868 роки викладацький склад дещо змінився: директор, Галицький професори Полюта, Мельниченко, ад'юнкт Павлович. З 1868 року директор Галицький вийшов у відставку, залишились професори Мельниченко, Полюта та ад'юнкт Павлович. До них у 1869 році приєднався вчений аптекар Ганнот. В 1870-1872 роках викладацько-професорський склад став таким: директор Мельниченко, професор Полюта ад'юнкти Павлович, Попов, вчений аптекар Ганнот [2].

За відмінно-старанну службу 1 жовтня 1863 року М.Н. Мельниченко отримав платню в обсязі 300 рублів. 27 листопада 1864 року ним було отримано одноразову премію в розмірі 300 р. як відзнаку «За відмінно-старанну службу». За підтримки опікуна Харківського учбового округу 2 серпня 1865 року його було висунуто на отримання професорського звання, а 29 жовтня 1865 року він був затверджений професором училища. Взимку 23 січня 1866 року на нього були покладені обов'язки викладача загальної патології, спеціальної патології, терапії, патологічної анатомії. Викладач перебував у відрядженні в Москві, 25 днів, з 13 червня 1866 року брав участь у Всеросійській виставці коней. 23 грудня цього ж року М.Н. Мельниченко був премійований грошовою сумою в розмірі 300 рублів.

Через півтора місяці, 30 січня 1867 року, він був відряджений у поїздку за кордон, в Нимеччину, Австрію, Саксонію, Бельгію, Францію для ознайомлення з перспективами та особливостями створення клініки домашніх тварин та з метою вдосконалення системи викладання, вивчення системи проведення клінічних лекцій досвідченими германськими ветеринарними професорами. Для проведення дослідницьких робіт 13 січня 1868 року його було відряджено на Ново-Олександрівський Державний кінний завод. В 1868 році директор училища Н.Д. Галицький, відслуживши 30 років, пішов у відставку. Після Галицького ця відповідальна посада була запропонована професору М.Н. Мельниченку, який залишався на ній до 1884 року [1].

З цього часу він вступає в завідування хірургічною клінікою, читає лекції по теоретичній хірургії, по приватній та загальній патології, терапії, акушерству, епізоотології, ветеринарній поліції, судовій ветеринарії, по енциклопедії ветеринарних наук. Кожного дня з 9-ї до 12-ї години викладач читав лекції, а з 12-ї до 14-ї годин – заняттями на клініках. За хорошу службу 22 грудня 1868 року

М.Н. Мельниченко було нагороджено орденом Св'ятого Станіслава 2-ступеня з імператорською короною [1].

Орден Св'ятого Станіслава, як і орден Білого орла, з 1831 року ввійшов до складу Російських орденів. Хоча цей орден був заснований в Польщі, королем Станіславом в 1765 році. Після приєднання Польщі до складу Росії в 1831 році був введений до складу російських орденів. Це був наймолодший орден в орденській ієрархії Росії до 1917 року. Олександр I нагороджував цим орденом польських громадян в 1815 році, та затвердив для ордену чотири ступеня. У 1839 році четверта ступінь була відмінена, а для ордену другого ступеня була затверджена імператорська корона. На ньому були розміщені золоті двоголові орли та вензель з двох літер "SS". Через рік, 10 листопада 1869 року, М.Н. Мельниченка було обрано членом Харківського медичного товариства. Викладач Михайло Несторович по відношенню до вихованців та молоді був привітний та доброзичливий. Він готовий був допомогти своїм учням навіть після закінчення ними навчального курсу. Вчений давав їм практичні поради, рекомендації на місця в земствах та для приватних осіб. Клопотав через знайомих про надання місць в громадських та військових відомствах. За старанну службу 24 грудня 1871 року професора Мельниченка було нагороджено орденом Св'ятої Анни 2-ступеня [5].

Рис.1. Орден Св. Станіслава 2 ступеня [5].

Рис. 2. Орден Св. Анни 2-ступеня [6].

Імператорський орден Св'ятої Анни був затверджений в 1735 році як династійна нагорода, а в 1797 році - був введений імператором Павлом I в нагородну систему Російської імперії для відзнаки державних чиновників та військових. На ордені Св'ятої Анни другого ступеня було зображено імператорську корону та мечі. В лютому 1874 року було відмінено знаки ордену з імператорською короною, капітульним храмом ордену стала церков Св'ятих Сіміона та Анни в Санкт-Петербурзі. З 1873 року настає новий період для розвитку Харківського вищого ветеринарно-освітнього закладу. Ветеринарне училище в місті Харкові реформується в інститут. Виконуючи політику та спрямування уряду про захист тваринництва від масової загибелі тварин та припиненні збитків для населення, було вирішено реорганізувати ветеринарне училище. З метою покращення внутрішньої організації, доповнення матеріальними засобами, розширення професорсько-викладацького складу та збільшення кількості слухачів [2].

Згідно положення, про реформування училища 8 травня 1873 року інститут було названо вищим учбово-практичним закладом, створеним для освіти вчених-ветеринарів. При інституті знаходилась школа для підготовки ветеринарних фельдшерів. Заклад був підпорядкований Міністерству Народного Просвітництва та підпорядковувався опіку навчального округу. Управління закладом було доручено його директору, що призначався із професорів Міністерства Народного Просвітництва та ради закладу. Для викладання спеціальних дисциплін за штатним розкладом необхідно було мати в наявності три ординарні професори «з них один директор», одного екстраординарного професора, 4 доценти та прозектора. Всі ці викладачі складали Раду і працювали під керівництвом директора. Право на вибір професорів, доцентів, прозектора, його помічника та асистентів надавався Раді закладу. Право на звільнення від служби тих, хто вислужив вказаний термін, було надано раді інституту. Вибрані радою професори затверджувались

Міністерством Народного Просвітництва, а доценти – опікуном навчального округу. Він затверджував службовців інституту, які набирались директором [2].

Вся навчальна та наукова робота була покладена на раду закладу. Крім цього відповідальність за використання штатних коштів, спеціальних заощаджень та ведення господарської частини покладалось на раду інституту. До повноважень ради входив вибір почесних членів та членів-кореспондентів. Вирішення питань щодо порушення студентами порядку в інституті, бійки між студентами, спірні питання між викладачами та студентами знаходилися у віданні ради закладу. Таким чином, згідно статуту 1863 року раді інституту були представлені аналогічні права, як і радам університетів. У зв'язку з тим, що в закладі викладалась велика кількість ветеринарних дисциплін та допоміжних предметів, професорів та викладачів не вистачало, щоб всі предмети викладати в повному обсязі. Ізолюваність закладу та половинний склад викладачів привів до затримки у розвитку начального закладу та до неповної підготовки ветеринарних спеціалістів. Протягом 6-и років, до 1879 року, адміністрація навчального закладу обходилась при підготовці власними викладачами, та ізолювалась від викладачів університету. З 1879 року до складу ради закладу входять професори університету.

У доповіді Міністерства Народного Просвітництва зазначалося: Государ Император «23 января 1879 года высочайше повелел соизволить: ввести с 1-го февраля преподавание по всем предметам в Харьковском ветеринарном институте отдельно от студентов университета и позволить профессорам и преподавателям Харьковского университета, которые изъявили уже или изъявляют согласие читать лекции в Харьковском ветеринарном институте по вспомогательным предметам, считаться полноправными членами совета, в видах усиления личного состава сего совета и обеспечение интересов преподавания сих предметов» [2].

До складу ради інституту, що складалась з 6-и осіб протягом років, увійшли 8 професорів університету. З цього часу ускладнились вимоги, щодо підготовки в закладі: більш приділялось уваги науковій підготовці по вибраній спеціальності, розвитку здібностей до самостійних наукових дослідів та наукового викладання предметів слухачам. На початку кожного навчального року складалась широка програма лекцій з кожного предмету. Але в кінці року предмети читались дуже стисло, а деякі взагалі не дочитувались за браком часу. М.Н. Мельниченко викладав багато дисциплін, а підготуватись до всіх лекцій було фізично неможливо, проте виконання обов'язків директора вимагало значних сил та часу. Виконання службових обов'язків накладало відбиток на викладацьку діяльність, іноді він запізнювався на лекції, не готувався до них, подавав матеріал, що стосувався різних предметів. Адміністративна та викладацька робота переважувала його, робила різким та роздратованим.

Директор М.Н. Мельниченко міг домовитися з високопосадовцями та особами без рангів та суспільного становища. Для одних людей, це була добра, співчутлива, весела, з малоросійським гумором людина. Для інших він був хитрісний та скритний, з деспотичними проявами. М.Н. Мельниченко вміло міг маніпулювати промахами та помилками інших. Не забував нанесенні образи, при нагоді вмів помститися своєму супернику. З роками в нього зросли настирливість та бажання для досягнення своєї мети. Він міг, не дивлячись на перешкоди, досягати наміченої мети. М.Н. Мельниченко був гарним діагностом, але його методи лікування не завжди відповідали протіканню хвороби. Нерішучість та обережність приводили до того, що при лікуванні він не використовував сильнодіючих засобів, або прописував ліки в малих дозах [1].

Цей вчений в останні роки свого життя особливо уважно слідкував за розвитком медицини, вивчав медичні науки, відвідував лекції в університеті, готувався до складання іспитів на лікаря. Він постійно відмічав, що медицина далеко пішла вперед від ветеринарії і останній прийдеться багато і довго працювати, щоб наздогнати свою старшу сестру. На думку Мельниченка ці дві науки повинні йти поряд, допомагаючи одна одній. Не ворожнеча, а дружня робота медиків і ветеринарів принесуть користь науці. Маючи знання з різних напрямків, він не залишив після себе наукових робіт, крім літографірованих записок з деяких дисциплін та монографії «Болезни глаз у животных» [3].

Професор М.Н. Мельниченко виступав на з'їздах відома його доповідь «Доклад обласному энтомологическому съезду в г. Харькове о мерах против чумы рогатого скота».

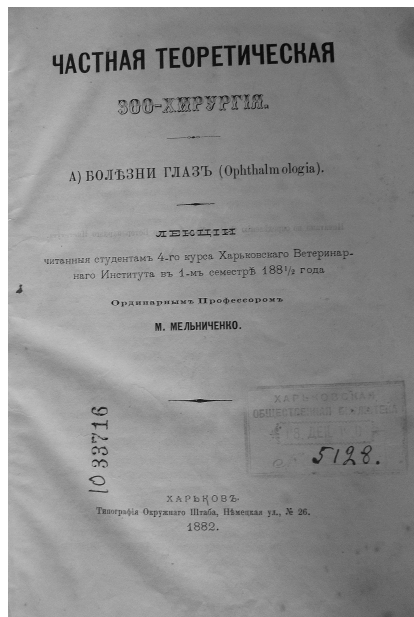

Рис. 3. Лекції ординарного професора М.Н. Мельниченка з зоохірургії.

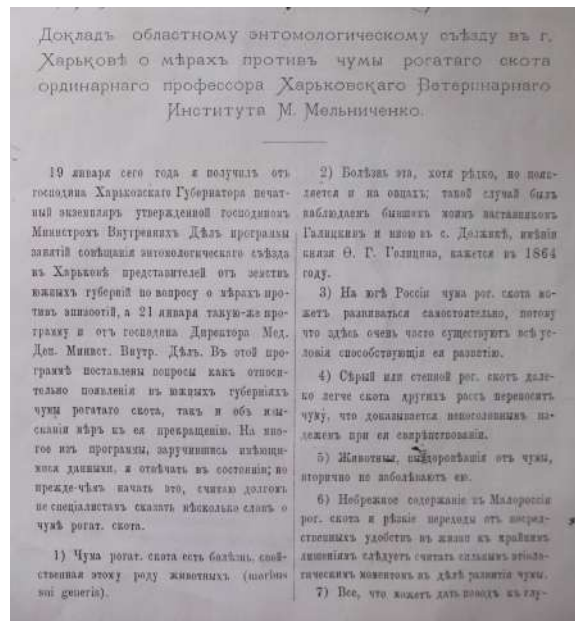

Рис.4. Доповідь М.Н. Мельниченка.

Протягом багатьох років він завідував трьома клініками, де знаходились стаціонарні пацієнти та проводилися амбулаторні прийоми. Іноді клінічні заняття закінчувались о 16 годині, а потім студенти-куратори готували ліки. До недоліків лекцій професора Мельниченка слід віднести невиразність мови та часте повторення одних і тих же слів; ці дефекти сприяли значному напруженню уваги слухачів.

Першого січня 1881 року він був нагороджений орденом Св'ятого Володимира 4 - ступеня. Імператорський ордер Св'ятого Равноапостального князя Володимира - це орден Російської імперії в чотирьох ступенях за військові та громадські здобутки. Він заснований Катериною II 22-го вересня (3 жовтня) 1782 року в двадцятирічний ювілей її царювання для нагородження службовців. Відзнака створена на честь князя Володимира Хрестителя та була нагородою для військових та чиновників середнього рангу. Орден четвертого ступеня згідно «Табеля о рангах» був не нижче сьомого класу. Кавалерами ордену могли стати особи, які були радниками, полковниками, капітанами другого рангу. Пізніше четверту ступінь стали давати за тридцятип'ятирічну бездоганну службу [1, 2].

4 січня 1881 року М.Н. Мельниченка обрали членом Харківського товариства сільського господарства та промисловості. В серпні цього ж року - почесним членом Харківського товариства піклування про тварин. В літній період займався садівництвом та бджільництвом на своїй дачі в місті Харкові, що виходила на велику і малу Панасівку.

М.Н. Мельниченко був одружений на Зінаїді Степанівні Малярській та мав п'ятьох дітей, синів: Михайла, що народився 4 жовтня 1867 року, Леоніда, що народився 8 серпня 1875 року та дочок Олександрю, Марію і Любов.

З 1884 року професор складає з себе повноваження директора інституту і в наступному році виходить у відставку за вислугою 25-річної служби. 14 лютого (квітня) 1884 року на засіданні ради Харківського ветеринарного інституту було розглянуте питання про закінчення М.Н. Мельниченком строку 25-річної служби. Було прийнято рішення про залишення професора М.Н. Мельниченка ординарним професором ще на п'ять років. Стацький радник, професор Мельниченко звільнився 19 серпня 1885 року та вийшов у відставку [1;2].

Висновки

Дослідження історичного минулого дає можливість сучасникам узагальнити досвід, зробити висновки з надбань поколінь вчених викладачів, що стояли у джерел розвитку ветеринарної науки, освіти на Слобожанщині; переглянути через призму років внесок професора М.Н. Мельниченка у розвиток Харківського ветеринарного училища та Харківського ветеринарного інституту в 1861-1885 роках.

Література

1. Державний архів Харківської області. – Ф.928. – Оп.2. – Справа №75.

2. краткий исторический очерк 50-летия Харьковского ветеринарного института.,Х.1912., Типография фирмы «Адольфа Дарре». - С. 8-15.
3. Мельниченко М.Н. часная теоритическая зоо-хирургия. - Х.,1882.
4. Історія Харківської державної зооветеринарної академії. 155 років // Міністерство аграрної політики України. Харк. держ. зоовет. акад.; Ред. кіл.: В. О. Головко, Ю. Д. Рубан (голова), В.М. Кандиба та ін. – Х.: Золоті сторінки, 2006. – С. 10-11.
5. <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
6. <http://ru.hayazg.info/>

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРОФЕССОРА М.Н. МЕЛЬНИЧЕНКА НА ДОЛЖНОСТЯХ ДИРЕКТОРА
ХАРЬКОВСКОГО ВЕТЕРИНАРНОГО УЧИЛИЩА И ХАРЬКОВСКОГО ВЕТЕРИНАРНОГО
ИНСТИТУТА**

Головко Н.П., студентка факультета вет. медицины

Яценко И.В., д.вет.н., профессор

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Анотация. Отражен вклад профессора М.Н. Мельниченко в развитие Харьковского ветеринарного училища и Харьковского ветеринарного института, в свете присоединения к Болонскому соглашению, развития национально-образовательного потенциала Украины, отмечено роль и проанализировано вклад ученого в организационное, научное, образовательную жизнь города Харькова и Слобожанщины. Проанализированы источники литературы, деятельности М.Н. Мельниченко в Харьковском ветеринарном училище и Харьковском ветеринарном институте.

Ключевые слова: профессор М.Н. Мельниченко, Харьковское ветеринарное училище, история ветеринарной медицины.

**THE PROFESSOR M.N.MELNITCHENKO ON POSTS OF NHE KHARKOV VETERINARY SCHOOL
KHARKOV VETERINARY INSTITUTE DIRECTOR**

Golovko N.P., a student, faculty of veterinary medicine, Yatsenko I.V., D V M, academician, professor.
Kharkiv State Zooveterinary Academy

Summary. In this article are presented of the professor M.N.Melnitchenko contribution in the Kharkov veterinary school and Kharkov veterinary institute development in connection with addition to Bologna agreement and national potential of education development. The analysis of the scientific and educational life in Kharkov and Sloboranshina scientists contribution is given t. The analysis of the literature about professor M.N.Melnitchenko activities in the Kharkov veterinary school and Kharkov veterinary institute is given .

Key words: professor Melnitchenko, Kharkov veterinary school, history of veterinary medicine.

УДК 378.12

**ВНЕСОК СТАРШОГО ВИКЛАДАЧА, ЗАВІДУВАЧА КАФЕДРИ П.С.
РАКОВСЬКОГО В РОЗВИТОК ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ,
ДОСЛІДНИЦЬКОЇ, НАУКОВОЇ, ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ НА КАФЕДРАХ
«ФІЗИКИ ТА ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ» ХАРКІВСЬКОГО ЗООТЕХНІЧНОГО
ІНСТИТУТУ ТА ХАРКІВСЬКОГО ЗООВЕТЕРИНАРНОГО ІНСТИТУТУ В
1945-1974 РОКАХ**

Раковська М.П., спеціаліст економіки та підприємництва

Головко Н.П., студентка факультету вет. медицини

Яценко І.В., д.вет.н., академік АН ВО України, професор

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. Висвітлено внесок старшого викладача, завідувача кафедри П.С. Раковського в післявоєнний розвиток кафедри фізики та вищої математики Харківського зоотехнічного інституту в 1945-1960 роках, розширення та розвиток кафедри Харківського зооветеринарного інституту в 1961-1974 роках. Визначено роль та проаналізовано здобуток вченого в наукове,